

sâl'in reddiyesiyle karşılaştırmış ve eserin yarısının eksik olduğunu, İbn Assâl'in kitabından faydalanarak daha mükemmel bir metnin meydana getirilebileceğini göstermiştir. 3. *ed-Dîn ve'd-devle**. Ali b. Rabben'in müslüman olduktan sonra İslâm'ın hak din, Kur'an'ın Allah kelâmı ve Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu, Tevrat ve İnciller'de Hz. Peygamber'in gönderileceğine dair yalnız işaret değil sarâhatin bulunduğunu ispat etmek maksadıyla kaleme aldığı bu eser, konu ve muhteva açısından *er-Red 'ale'n-naşârâ*'dan daha mükemmeldir. Eser, Âdil Nuveyhiz tarafından geniş dipnotları ilâvesiyle neşredilmiştir (Beyrut 1973).

Ali b. Rabben'in günümüze intikal etmeyen veya henüz bulunamamış olan diğer eserleri şunlardır: *Tuḥfetü'l-mülûk, fi'l-Emsâl ve'l-âdâb 'alâ mezâhibi'l-Fürs ve'r-Rûm ve'l-'Arab, Menâfi 'u'l-eṣime ve'l-eşribe ve'l-'akâkîr, Hıfzû's-şihḥa, Kitâb fi'l-ḥacâme, Kitâb fi ter-tîbi'l-ağziye, Kitâb fi'r-rukâ, Kitâbü İr-fâkı'l-hayât, Kitâbü'l-Lü'lü'e*.

BİBLİYOGRAFYA:

Ali b. Rabben et-Taberî, *Firdevsü'l-hikme* (nşr. M. Zübeyr es-Siddîkî), Berlin 1928, s. 1, 8, 518-519; a.mlf., *er-Red 'ale'n-naşârâ* (nşr. I. A. Khalifa — W. Kutsch), Beyrut 1959; a.mlf., *ed-Dîn ve'd-devle* (nşr. Âdil Nuveyhiz), Beyrut 1973, s. 35-36, 98, 210; Taberî, *Târîḥ* (de Go-eje), II, 1276; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 239; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 354; İbn İsfendiyâr, *Târîḥ-i Taberistân* (özet trc. ve nşr. E. G. Browne), Leiden 1905, s. 130-131; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VI, 429; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 75-76, 191-192; İbnü'l-Kiftî, *İḥbârü'l-'ulemâ'*, Leipzig 1903, s. 31, 167, 187; İbn Ebû Usaybia, *Üyünü'l-enbâ'* (nşr. Nizâr Rızâ), Beyrut 1965, s. 414; İbn Halikân, *Vefeyât*, IV, 245; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 149; Steinschneider Lit. d. Juden, *Engishtran*, London 1957, s. 194; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 669; Sezgin, *GAS*, III, 238-239; Flügel, *ZDMG*, XIII, 559; von Maurice Bouyges S. J., "Aliy Ibn Rabban at-Tabariy", *Isl*, XXII (1935), s. 120-121; Muhammed Kürd Ali, "Ali b. Rabben", *MMAdm.*, XXII/7-8 (1947), s. 304-306.

NECİP TAYLAN

ALİ RÂMİTENİ

(على راميتنى)

(ö. 715/1315)

Hâcegân* silsilesine mensup
mutasavvif.

Buhara yakınlarında bulunan Râmîten (Râmeyten) kasabasında doğdu. Mahmud İncir Fağnevî'ye intisap etti. Ahmed Yesevî ve Seyyid Ahmed Atâ ile görüş-

tü. Alâüddeve-i Simnânî ile mektuplaştı. Yüz otuz yıl yaşadığı rivayet edilen Ali Râmîtenî, büyük oğlu Hâce İbrâhim sağ olduğu halde, vefat ederken yerine halife olarak küçük oğlu Hâce Muhammed'i bıraktı. Müridleri kendisine Hâce-i Büzürg (büyük hoca), Hâce Muhammed'e ise Hâce-i Hurd (küçük hoca) derlerdi. Oğlu Hâce Muhammed'den başka Hâce Muhammed Külâhdüz, Hâce Muhammed Bâverdi, Hâce Muhammed Halâc, Hâce Muhammed Baba Simmâsî adlı dört halifesi daha vardır. Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Bahâeddin Nakşibend, Ali Râmîtenî'nin halifelerinden Muhammed Baba Simmâsî'nin mürididir.

Hâce Azîzân lakabıyla meşhur olan ve Azîzân tarikatının kurucusu sayılan Ali Râmîtenî, zikir telkini konusunda cehrî ve hafî iki ayrı usul uygulamış, daha sonra Nakşibendiyye'de hafî zikir esas alınarak cehrî zikir terk edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Tibyân, II, 273^b; Reşahât Tercümesi, s. 53; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 413; Abdülmecid el-Hânî, *el-Hadâ'ıku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 120; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-euliya'*, II, 182; Hasan Lütfi Shushud, *Masters of Wisdom of Central Asia*, Oxford 1983, s. 30-32.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ALİ b. REBÂH

(bk. ULEY b. REBÂH).

ALİ b. RIDVÂN

(bk. İBN RIDVÂN, Ali).

ALİ er-RİZÂ

(على الرضا)

Ebü'l-Hasen Ali er-Rızâ
b. Mûsâ el-Kâzım
(ö. 203/819)

İsnâaşeriyye'ye göre
on iki imamın sekizincisi.

Büyük bir ihtimalle 153'te (770) Medine'de doğdu. Doğum yılını 148 (765) veya 151 (768) şeklinde gösterenler de vardır. Babası Mûsâ el-Kâzım da Ebü'l-Hasan künyesiyle tanındığından Ali er-Rızâ, karışıklığı önlemek için Ebü'l-Hasan es-Sânî ve ayrıca Ebû Bekir künyeleriyle anılmıştır. Kendisine Sâbir, Râzî, Vefî ve Rızâ gibi çeşitli lakaplar veril-

miş olup bunlar içinde en meşhur olanı, Halife Me'mun tarafından verilen er-Rızâ'dır. Halife bu lakabı ona ilim, ibadet, zühd ve takvâ gibi üstün meziyetleri dolayısıyla vermiştir. Kaynaklar, Ali'nin bu lakapla çağırılmaktan hoşlanmadığını ve sırf halifenin ısrarı karşısında bunu kabul etmek zorunda kaldığını kaydeder. Babası Mûsâ el-Kâzım, Şiî İsnâaşeriyye'nin yedinci imamıdır. Annesi ise Habeshistanlı veya Sudanlı bir câriye (ümmü veled) olup adı hakkında çeşitli rivayetler vardır (Sükeyne, Ümmü'l-benîn, Şehd, Neciyye, Necme, Şakrâ vb.). Çocuklarının sayısı ve adları kesin olarak bilinmemektedir. Sadece Muhammed el-Cevâd'ın onun oğlu olduğunda ittifak vardır. Ayrıca Hasan, Ca'fer, İbrâhim, Hüseyin, Muhammed el-Kânî ve Âişe adlarında daha başka çocuklarının bulunduğu nakledilmekteyse de bu bilgiler kesin değildir (bk. Muhsin el-Emin, II, 13). Soyu, oğlu Muhammed el-Cevâd ile devam etmiştir.

Ali er-Rızâ Mescid-i Nebevî'de ilim meclisi kurup hayatını öğretimle geçirmiş, fetvalar vermiş ve ömrünün son yıllarına kadar siyasetten uzak kalmıştır. Ancak 816 yılında halife Me'mûn'un davetiyle Merv'e gitmesinden sonra, istemeyerek de olsa siyasete karışmıştır. Me'mûn, Ali er-Rızâ'nın Merv'e gelmesini sağlamak için Recâ b. Ebû'd-Dahhâk'ı Medine'ye gönderdi. Merv'e gitmek üzere Recâ ile birlikte yola çıkan Ali er-Rızâ, sırasıyla Mekke, Küfe, Nibâc, Basra, Erbuk, Horasan, Nisâbur ve Serahs'a uğradı. Şiî rivayetlere göre Nisâbur'da suyu az akan ve bugün Aynü'l-Kehlân adı verilen bir pınara uğrayınca suyu çoğalmıştır. Şiîler bu pınarı mukaddes sayıp hâlâ ziyaret ederler. Ali er-Rızâ Nisâbur'da muhaddis Ebû Zür'a er-Râzî ve Muhammed b. Eslem et-Tüsî ile karşılaştı ve onlara hadis rivayet etti. Merv'e ulaştığında kendisini iyi karşılayan Me'mûn, yakın çevresi ile sayıları 33.000'i bulan Abbasoğulları'nı topladı. Bunlara yaptığı konuşmada veliahtlığa Ali er-Rızâ'dan daha layık birini bulamadığını belirterek onu veliaht ilân etti (817). Önce bu görevi kabul etmek istemeyen Ali er-Rızâ iki ay direndiyse de sonunda Me'mûn'un ısrarına dayanamadı ve halife tarafından hazırlatılan ahidnâmeyi imzalamak zorunda kaldı. Daha sonra Me'mûn, sahih kabul edilen rivayete göre kız kardeşi Ümmü Habîbe'yi Ali er-

Rızâ ile, kızı Ümmü'l-Fazl'ı da Ali er-Rızâ'nın oğlu Muhammed el-Cevâd ile evlendirdi; bayrağın ve askerlerinin üniformasının rengini Abbâsî rengi olan siyah yerine yeşile çevirdi; kendisinin ve Ali er-Rızâ'nın adını taşıyan altın ve gümüş paralar bastırdı. Me'mûn'un veliahtlığı Ali evlâdından birini getirmesi, özellikle Bağdat'taki Abbâsîler'in ayaklanmasına ve Me'mûn'un azledip amcası İbrâhîm b. Mehdi'ye biat etmelerine yol açtı (817). Haberi duyan Me'mûn, yanında Ali er-Rızâ olduğu halde bir ordu ile Bağdat'a doğru yola çıktı. Tûs'un Nûkân kasabasına geldiklerinde Ali er-Rızâ fazla üzüm yemesi veya Şîî kaynaklara göre Ali b. Hişâm tarafından verilen zehirli bir narı yemesi, başka bir rivayete göre ise hizmetçinin hazırladığı ve bizzat halifenin sunduğu zehirli nar suyunu içmesi sonucu âniden hastalandı, üç gün sonra da öldü (29 Safer 203/5 Eylül 818). Ali er-Rızâ'nın ölümüne son derece üzülen ve göz yaşları döken Me'mûn, cenaze namazını bizzat kaldırarak onu babası Hârûnürreşîd'in yanına defnetti. Daha önce Tûs adını taşıyan bu yöreye, Ali er-Rızâ'nın hâtırasını yaşatmak için Meşhed adı verildi. Ali er-Rızâ'ya ölümünden sonra birçok mersiye yazılmış, sonraları kabri üzerine içi değerli madenlerle tezyin edilen bir türbe yapılmış ve burayı ziyaret etmek Şîîler'ce, günümüze kadar yaşatılan kutsal bir görev kabul edilmiştir.

Ali er-Rızâ hadis, fıkıh ve tıp alanında isim yapmıştır. Hadiste kaynağı babasıdır. Ondan da oğlu Muhammed el-Cevâd, Ebû Osman el-Mâzenî, Abdüsse-lâm b. Sâlih el-Herevî, Eyyûb b. Mansûr

en-Nisâbü'rî, Ahmed b. Âmir et-Tâî, Abdullâh b. Abbas el-Kazvî'nî gibi râvîler hadis rivayet etmişlerdir. Ancak bu râvîlerin çoğu hadis ilminde zayıf kabul edilen aşırı Şîîler'dir (bk. İbn Hacer, VII, 387-389). Nitekim kendisine isnad edilerek nakledilen hadisler hayret vericidir. Bu hadislerden birine göre güya Hz. Peygamber şöyle buyurmuş: "Göge çıkarıldığım zaman (Mi'rac gecesi) terim yere düştü ve gül ondan bitti. Kim benim kokumu almak isterse gülü koklasın" (İbn Hibbân, II, 106). İbnü'l-İmâd, ilim ve fazilet sahibi olan Ali er-Rızâ'nın yalan söylemesinin mümkün olmadığını ifade ederek ondan bu nevi hadisleri rivayet edenlerin yalancı olduğunu kaydeder (bk. Şezerât, II, 6). Kur'an'ı üç günde bir hatmettiği rivayet edilen Ali er-Rızâ, âyetler üzerinde düşünmek gerektiğini söyler, kendisine sorulan sorulara âyetlerle cevap verirdi. Mescid-i Nebavî'de fetva vermeye başladığında henüz yirmi yaşındaydı. Hadis bilmemenin dinî konularda birçok hataya yol açacağına dikkat çekerdii. "Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı" anlamındaki hadisle ne kastedildiğini soran birine, bu hadisin baş tarafının bulunduğunu, sadece son kısmı alınarak anlaşılmasının mümkün olmadığını söylemiş ve hadisin tamamını şu mânadaki ifadelerle nakletmiştir: "Birbirine söven iki adamdan biri diğerine, 'Allah seni de yüzü senin gibi olanları da kahretsin!' deyince Hz. Peygamber bu adamı, 'Öyle söyleme! Allah Âdem'i onun sûretinde yarattı' diyerek ikaz etmiştir. İşte hadisin tamamı bundan ibarettir" (Muhsin el-Emîn, II, 14). Bu açıklamasıyla Ali er-Rızâ hadisteki zahirin Allah yerine değil, insan yerine kullanılmış olduğunu ifade etmiştir. Ali er-Rızâ, diğer bazı açıklamalarıyla da ilk bakışta peygamberlerin ismet sıfatını zedeler gibi görünen bazı nasları yorumuna tâbi tutarak bu konudaki tereddütleri gidermiş (bk. a.g.e., II, 22), Kur'an'ı yaratılmış (mahlûk) kabul edenleri tekfir etmiş, kader problemine de bazı hadislerin ışığı altında açıklık getirmiştir (bk. Zehebî, IX, 387).

Kaynaklarda ahlâk ve faziletine dair verilen bilgilere göre iyi huylu, alçak gönüllü ve son derece cömertti; az yer, az uyur, daha çok ilim ve ibadetle meşgul olurdu. Babası Mûsâ el-Kâzım tarafından imam tayin edildiği hususunda Şîî kaynaklarda birçok rivayet yer alır (bk. Azîzullah el-Utâridî, I, Mukaddime, s. 18-37). Bazı Şîîler, Mûsâ el-Kâzım'ın ölmedi-

ğini ileri sürerek Ali er-Rızâ'nın imâm-etni kabul etmek istememişlerse de imâmîyye'nin büyük çoğunluğu babasının 183 (799)-yılında ölümünden sonra onu imam olarak tanımış ve hicrî II. asırda mezhebin müceddidi kabul etmişlerdir. Şîî kaynaklar, Mûsâ el-Kâzım'ın, kendisinden sonra oğlu Ali er-Rızâ'yı imam tayin ettiğine dair çeşitli nakiller yapar. Ali er-Rızâ'nın imamlık dönemi yirmi yıl sürmüştür. Şîîler onun hakkında birçok keramet naklediler. Meselâ hastaları iyileştirmek, bazı olayları vukuundan önce haber vermek, eline dökülen suyu altına dönüştürmek, dua ederek yağmur yağdırmak ona isnat olunan kerametlerden birkaçıdır. Bazı tabakat kitapları ile tasavvufa dair kaynaklar Ali er-Rızâ'nın meşhur sûfî Ma'rûf-i Kerhî'nin üstadı olduğunu kaydederler. Ali er-Rızâ'nın Merv'e gidişine kadar doğup büyüdüğü yer olan Medine'nin dışına çıktığı bilinmediğine göre bu rivayeti şüphe ile karşılamak gerekir. Nitekim İbn Teymiyye de söz konusu rivayetin uydurma olduğunu söyler (bk. *Minhâcû's-sünne*, II, 125-126).

Ali er-Rızâ'ya nisbet edilen eserler şunlardır: 1. *Mûsned*. İmamın akaid, fıkıh, tefsir ve ahlâkla ilgili görüşlerini ihtiva eden eser, Azîzullah el-Utâridî tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır (Tahran 1406). 2. *Şahîfetü'r-Rızâ*. Ehl-i beyt'in rivayet ettiği hadislerden ibaret olan bu mecmua Leknev'de (1883) ve Lahor'da (1302) basılmıştır. 3. *Fıkhü'r-Rızâ*. Müellife nisbeti şüpheli olan bu eser ona ait olduğu ileri sürülen fikhî görüşleri ihtiva etmektedir. Kitap Tahran'da yayımlanmıştır (1274). 4. *er-Risâletü'z-zehebiyye fî uşûl-i't-ıbb*. Halife Me'mûn için yazdığı tıbbî dair bir eserdir. 5. *Kaşâ'id fî medhi Ehl-i-beyt*. 6. *İlelül-ahkâmî's-şer'iyye*. Muhammed b. Sinân'ın sorularına verdiği cevaplardan ibarettir. 7. *el-İlel*. Fazl b. Şâzân'ın rivayet ettiği bir eserdir. 8. *Maḥzu'l-İslâm ve şerâ'î'u'd-dîn*. Me'mûn adına yazdığı risâleleri içine almaktadır. 9. *Cevâmi'u's-şerî'a*. Me'mûn için yazdığı bu risâleyi İbn Şu'be Tuḥafü'l-ukûl adlı eserinde rivayet etmiştir. 10. *Du'a'ül-Yemânî*. 11. *İtmâmü's-şerî'a*. 12. *Şerâ'î'u'l-İslâm*.

İbn Bâbeveyh el-Kummî *Uyûnü aḥbâri'r-Rızâ*, Muhammed Bâkır el-Meclisî *Aḥvâl-i Ḥazret-i Rızâ* adıyla Ali er-Rızâ hakkında birer monografi hazırlamışlardır (bk. Brockelmann, II, 573; Sezgin, I, 535-536).

Ali er-Rızâ'nın minyatürü
(*Sübḥatü'l-aḥbâr*, Avusturya Millî Ktp., COD. AF 50, vr. 9*)

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kübî, *Târîh*, II, 448-449, 453; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VIII, 554-557, 568; Mes'ûdî, *Murâcû'z-zeheb* (nşr. Yûsuf Esad Dağır), Beyrut 1965, IV, 28; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâved), Halep 1396, II, 106-107; Sülemî, *Tabakât*, s. 85; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 326, 351; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 269-271; İbn Teymiyye, *Minhâcû's-sünne*, Bulak 1321, II, 125-126; Zehebî, *A'âmû'n-nübe-lâ*, IX, 387; İbn Kesir, *el-Bidâye*, X, 249; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 387-389; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 2-6; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 573; Sezgin, *GAS*, I, 535-536; Kâmil Mustafa eş-Şeybî, *eş-Şıla beyne't-taşavvuf ve't-teşeyyû*, Kahire 1969, s. 220-226; Muhammed el-Hudârî Bey, *Muâhâdarâtü târîhî'l-ümemî'l-İslâmiyye: ed-devletü'l-Abbâsiyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 181 vd.; W. Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 202, 221-223; A'yânü's-Şî'a, II, 12-32; E. Ruhi Fiğlalı, *İmâmiyye Şîası*, İstanbul 1984, s. 166-168; Azîzullah el-Utâridî, *Müsnedü'l-imâm er-Rizâ* [Ali er-Rizâ], Tahran 1406, I, Mukaddime, s. 10-196; Cl. Huart, "Ali Riza", *IA*, I, 348; B. Lewis, "Ali al-Ridâ", *EI*² (Fr.), I, 411-412; Mur-taza Hüseyin Fâzil, "Ali Rızâ b. Mûsâ Kâzım", *UDMI*, XIV/2, s. 100-106; W. Madelung, "Ali al-Rezâ", *Elr.*, I, 877-880.

A. SAİM KILAVUZ

ALİ RİZÂ-yi ABBÂSÎ

(bk. RİZÂ-yi ABBÂSÎ).

ALİ RİZÂ-yi ABBÂSÎ

(علی رضا عباسی)

Safevîler'den

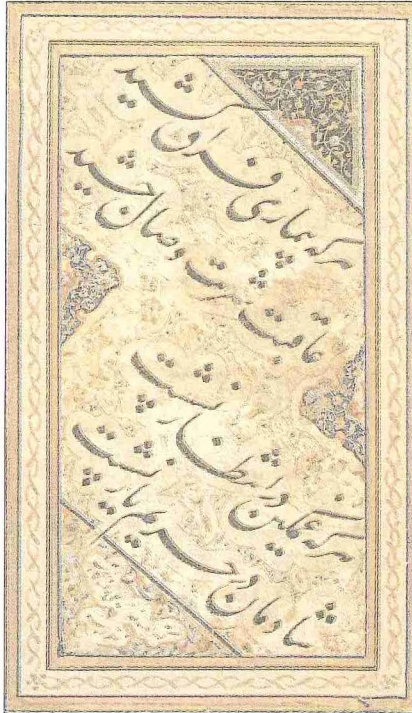
I. Şah Abbas döneminde
(1587-1629)eser veren aklâm-ı sitte
ve bilhassa nesta'likte ünlü
İranlı hattat.

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak belli değildir. Tebriz'de doğdu ve orada Alâ Big Tebrizî unvanı ile tanınan Molla Alâeddin Muhammed Tebrizî'den aklâm-ı sitte*, Muhammed Hüseyin Tebrizî'den de nesta'lik dersleri aldı. 1585'te Tebriz'in Osmanlı hâkimiyetine girmesi üzerine Kazvin'e yerleşti ve yaklaşık altı yıl kadar Kazvin Camii'nde yazı dersleri verdi; kâtiplikle ve ayrıca kıta* yazmakla meşgul oldu. 1590-1591 yıllarında Safevî kumandanlarından Ferhad Han Karamanlu'nun hizmetine girerek onun kâtipliğini yaptı. İki yıl süreyle onunla birlikte Horasan ve Mâzenderan'daki seferlere katıldı. Şöhreti yayılmaya başlayınca 1593'te I. Şah Abbas kendisini İsfahan'a davet etti. Ali Rızâ, sarayda şahın özel hattatlığına ve daha sonra Sâ-

dıkı Big Afşar yerine saray kütüphanesinin müdürlüğüne getirildi. Bu tarihten sonra eserlerinde daha önce kullandığı Tebrizî unvanını terkederek şaha intisabı dolayısıyla Abbâsî unvanını kullanmaya başladı. Barış ve savaş zamanlarında daima şahın yanında bulundu ve lutuflarına mazhar oldu. Hatta kaynaklar, şahın geceleri çok kere elinde altın bir şamdan tutarak hattatın yazı yazmasına yardımcı olduğunu kaydediler. 1002'de (1593-94) şah adına resimlerle de süslenmiş olan *Hırkatnâme* adındaki murakka* in yazılarını yazdı. Şahın ölümünden sonra Kazvin'e döndüğü tahmin edilen sanatkarın ölüm tarihi kesin olarak belli değildir. *Peydâ-yiş-i Haft u Haftâtân* müellifinin hattatın 1052 (1642) yılında hayatta olduğunu söylemesi doğru değildir. Bu yanlışlık, hattatın Rızâ Abbâsî ve Âgâ Rızâ Abbâsî adlı nakkaşlarla karıştırılmasından ileri gelmektedir. Kaynaklarda ölümüyle ilgili değişik tarihler verilmekte ise de Mehdi Beyânî Ali Rızâ'nın 1038'de (1628-29) henüz hayatta olduğunu kabul etmektedir.

Kaynakların hemen çoğu Ali Rızâ'nın, çağdaşı ve İranlılar'ın en meşhur hattatı olan Mîr İmâd'ın 1615'te I. Şah Abbas

Ali Rızâ-yi Abbâsî'nin nesta'lik bir kitabı
(İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 130-250)

tarafından öldürülmesinde rolü olduğunu ileri sürerler. Bu husus bugüne kadar aydınlığa kavuşmamışsa da şahın İmâd'a karşı teveccühünün azaldığı, buna rağmen Ali Rızâ'ya karşı çok iyi davrandığı bir gerçektir. Yalnız şahın İmâd'a teveccühünün azalması üzerine Ali Rızâ'yı nesta'lik öğrenmeye teşvik ettiği inancı da hakikate uymamaktadır. Bunun gibi bazılarının onu İsfahanlı olarak düşünmeleri de şöhretin zirvesine orada ulaşmış olmasından ileri gelmektedir. Bazı kaynaklar hattata Şahnevâz lakabını verip uzun ömründen dolayı da "şeyhülhattâtîn" diye nitelendirmişlerse de o esas itibarıyla Abbâsî unvanı ile şöhret bulmuştur.

Eserlerinde Ali Rızâ-yi Tebrizî, Ali Rızâ, Ali Rızâ-yi Abbâsî, Ali Rızâ el-Abbâsî imzalarını kullanan hattatın en tanınmış talebeleri oğlu Bediüzzaman ile Mahmûd Kâtib ve Ni'metullah Meşhedî'dir.

Ali Rızâ, aklâm-ı sittede İran'ın en kuvvetli hattatı sayılır. Celi-sülûs ve sülûsle yazılmış eserlerinde harflerin anatomisi, fizyolojisi, ölçüleri ve satıra oturuşları tekâmül etmiş yazı kaidelerine tamamen uygundur. Bunlarda Osmanlı-Türk hattatlarının tesirini sezmek mümkün değildir. Harfler ve harflerin meydana getirdiği kelimeler topluluğu, üzerinde bulunduğu yapı ile imtizaç halindedir. Osmanlı-Türk celi-sülûsünü andıran yazıları bilhassa Hâce Rebî ve Mes-cid-i Lutfullah'ın kitâbelerinde açıkça görülmektedir. Nesta'likte ise evvelki üstatlardan Mâlik-i Deylemî ile Mîr Ali He-revî'nin yolunda yürümüş ve bu yazıyı Mîr İmâd'a yakın bir derecede yazmıştır.

Eserleri. a) Sülûs ve celi-sülûs. Kazvin'de bugün polis merkezi olarak kullanılan Âlî Kapu adlı sarayın ana kapısı kitâbesi, İsfahan'da Şah Camii ile Lutfullah Camii'nin inşa kitâbeleri ve kubbe kasnak yazıları, Meşhed'de Âsitâne-i Rızâvî'nin doğu ve batı köşelerinde I. Şah Abbas tarafından yapılan eyvanların kitâbesi (iki kitâbe), Meşhed'de Hâce Rebî Tûrbesi'nin içinde ve dışındaki kitâbeler. Ali Rızâ'nın İran'da gelip geçen celi - sülûs hattatlarının en önemlisi olduğu anlaşılan bu yazılarda Osmanlı-Türk celi-sülûsüne büyük bir benzerlik sezilmektedir. Hattatın sülûs ve nesih yazılarından çok az örnek kalmıştır. Fezâilî, *Atlas-ı Haft* adlı eserinde bir kıta nesih yazısı örneği neşretmiştir (s. 350). b) Nesta'lik. Bu yazı ile yazılmış eserlerin çoğu murakka* ve kıtalardan ibarettir. Önemli olanlardan bazıları şunlardır : *Risâle-i 'Ayniy-*